

ДЖАННІ РОДАРІ

ПІСНЯ ЗАЛІЗНИХ ШТАХЕТ

Хлопчик завжди вертався зі школи тією самою дорогою. Він ще не зінав іншої. Він ще не насмілювався відкривати нових доріг. Та одного дня наважився і незабаром опинився біля великого саду, відокремленого від тротуару довгою огорожею із залізних штахет.

— Як гарно! — зрадів хлопчик.

І він зробив те, що на його місці зробили б дев'яносто дев'ять хлопчиків із ста: дістав з портфеля лінійку і провів нею по залізних штахетах, аж до самого кам'яного стовпа огорожі. А звідти повернув назад. Штахети відповідали на доторк лінійки веселим дзенькотом. Коли хлопчик біг в одному напрямку, звуки утворювали висхідну гаму, все вище й вище, від дуже низьких нот аж до високих, ледь чутних. Пробігаючи назад, хлопець чув низхідну гаму, все нижче й нижче, від високого «дзелен» до глибокого «дзень-дзень» і вже зовсім густого «дзень».

Хлопкові ніколи раніше не траплялося такої розваги, тому він усе ходив і ходив тротуаром, туди й сюди, проводячи лінійкою по дзвінких штахетах. Потім зупинився перевести подих. А коли почав знову, то вже не бігцем: він ішов маленькими кроками, вдаряючи по кожній штахетині окремо, іноді котрусь проминаючи, іноді повертуючись, щоб знову вдарити ту, що якось особливо дзенькнула. Можна сказати, він уже не грався, а грав на садових штахетах, як ото грають на ксилофоні чи фортепіано, підбираючи потрібні ноти, щоб утворити мелодію.

Джанні Родарі (1920—1980) — відомий італійський письменник, автор популярних дитячих книжок «Пригоди Цибуліно», «Мандрівка Блакитної Стрілі», «Чим пахнуть ремесла» та ін. Публіковані оповідання — із збірника «Гра в чотири кути» (Gianni Rodari. Il gioco dei quattro cantoni. Torino, 1980).

— Як гарно! — повторив хлопчик, коли у нього й справді вийшла мелодія якоїсь дивної пісеньки. — Я назуву її «Піснею садових штахет».

Десь поблизу на дзвінниці пробило час. Хлопчик порахував удари, зрозумів, що вже пізно і вдома давно чекають на нього.

— Повернуся завтра, — сказав він, востаннє провівши лінійкою по штахетах.

Він прийшов сюди і завтра, і після завтра, і ще багато разів. Тепер він завжди повертався зі школи цією дорогою і щоразу зупинявся біля садових штахет. Він складав усе нові пісні, підбираючи мелодію на штахетах. Для кожного дерева в тому саду він вигадав окрему піснію: для сосни, для яліни, для ліванського кедра, для гінкого кипариса, що своїм гострим шпилем немов торкається хмар. Склад він пісню і про алею, яка вела до вілли, про стежки під деревами, про кущі й квітники. Ні своїм батькам, ні вчительці, ні товаришам він і словом не проходився про своє відкриття. Музичні штахети були його гаемним інструментом. Кожен має право на якусь таємницю.

Одного разу, коли він відпрацьовував на штахетах ще одну пісеньку, з вілли пролунав роздратований голос:

— Хлопче, ти скінчиш коли-небудь? Ти мені вже всі вуха продзеленчав свою лінійкою.

Хлопчик звів погляд. Віконниці вілли були розчинені, і він пригадав, що раніше, навпаки, вони завжди були зачинені. Мабуть, хазяї кудись від Іджалі, а тепер повернулися. На балконі стояв старий синьйор у халаті. В одній руці

він тримав книжку, в другій — окуляри, якими махав погрозливо.

— Ти вже нарібів досить дзенькоту, заважаєш мені читати. Іди звідси, і щоб я тебе тут більше не бачив, а то покликчу поліцейського.

Хлопчик навіть не спробував захищатися, пояснити, що він зовсім не робив дзенькоту, а складав мелодії на цих чудових штакетинах. Сунувши лінійку до портфеля, він кинувся навтікача, переслідуваній рипучим і злим голосом старого синьйора:

— Щоб я тебе тут більше не бачив, чуєш?

Наступними днями, обачливо переходячи на протилежний тротуар, хлопчик знов і знов наближався до вілли, та завжди або котреся вікно було розчинене, або по саду походжав сам старий синьйор, або лежав під огорожею собачка. Хлопчикові лишалось помилуватися забороненими штакетами 1, зітхуючи, їти додому. Але подумки він усе висловив тому осоружному синьйорові: «Ви такий освічений, ви читаєте товсті книжки в чорних палітурках, а не любите музики! Чом би вам самому не пограти на садових штакетах? Чому ви такий дурний? Чому не терпите дітей?»

Серед знайомих матері була одна дама, яка грала на фортепіано. Якось вони пішли з матір'ю до неї в гості, і хлопець побачив цей незвичайній інструмент, йому навіть дозволили торкнутися чудодійних клавішів. Він наскогад торкнув там і сям, пробуючи якось сполучати звуки, і серце закалатало йому в грудях, мов барабан.

— Здається, ваша дитина має здібності до музики, — сказала дама. — Приведіть його раз-другий до мене, і я з радістю дам йому кілька уроків, так, на пробу.

Та дама лише вдавала з себе добру та люб'язну. Наступного дня вона мала юхати в Париж. Про все можна буде домовитися після її повернення. Чи повернулася вона з Парижа, хлопець так і не довідався. Більше про ту даму та її фортепіано він ніколи не чув. А потім стільки всього сталося. Вибухнула друга світова війна. Мобілізували батька. В такі хвиlinи людям немає до музики. На жаль, хвиlinи розтяглися в роки.

Хлопець виріс, пішов до середньої школи. Він зовсім забув про садові штакети. Він згадав про них одного дня, коли випадково опинився біля вілли і побачив, що штакет немає: Іх зняли, а залишо переплавили на гармати. Навіть дзвони познімали з церковних дзвіниць. Минуло багато років, і хлопець став службовцем у банку. Не можна сказати, щоб та робота була йому не до вподоби: всяка робота добра, коли тобі треба заробляти на прожиття. Та все ж таки, бувало, він іноді й засумус: «Можливо, за інших умов, я міг би стати непоганим музикантом...»

Дуже часто він про це не думав. Той, кому треба заробляти на прожиття, не має часу оживляти давні мрії.

Наш герой уже давно не жив у містечку свого дитинства. Та одного разу

йому знов довелося побувати там за долученням свого банку. На дозвіллі він, наче заворожений, блукав знайомими вуличками. Йому здавалося, ніби він знову малий хлопчик, який шукає все нових доріг між дном і школою, прагнучи побачити щось нове для себе, відкрити світ. І ось він знову перед віллю з ІІ величним садом, який після війни віднайшов свої величні штакети. Ось вони, ті знаменіті штакети...

Огорожа, звичайно, інша. Але точнісінко така, як за давніх часів.

З-за рогу вулиці з'явився хлопчик, розмахуючи портфелем. Він став і по-дивився на віллу: усі віконниці зачинено, отже, хазяї у від'їзді.

«Зараз дістане лінійку», — подумав службовець банку.

Хлопчик справді дістав з портфеля металеву лінійку і провів нею по штакетах, захоплено дослухаючись до якогось свого внутрішнього ритму.

«Дзень, дзень, дзень», — відгукнулися штакети.

«Дивно, — подумав службовець банку, — я не відчуваю ніякої різниці між звуками. А втім, як добре подумати, так воно й має бути. Усі штакетини однакові завдовжки і завтовшки: чому б їм звучати на різні ноти!»

А хлопчик то ледь торкався штакет, то бив по них, згідно з якимось відомим тільки йому ритмом.

— Привіт, — сказав службовець банку, коли хлопчик наблизився.

Малий здрігнувся, немов його заскочили на гарячому.

— Не бійся, — сказав службовець банку, — віконниці зачинені. Старого синьйора немає вдома.

— Якого старого синьйора? — співав хлопчик.

— Того, що дратується, коли ти отут брязкотиш.

— Тут нема ніякого старого синьйора, — відкazав хлопчик. — Тут живе стара синьйора. Вона якраз нічого мені не каже, бо зовсім глуха. А дратується ІІ покoївка.

«Воно й не дивно, — подумав службовець банку. — Той старий синьйор, мабуть, давно помер. Тепер тут нові хазяї».

— Покoївка каже, — провадив хлопчик, — що я бешкетник і порушую їхні спокiй. Та це неправда. Я не брязочку, а граю. Ось послухайте, хочете?

— Гаразд, послухаю, — погодився службовець банку.

— Ось вам «Передсмертна пісня каштана», — оголосив хлопчик. — Бачите те дерево? То каштан. Він хворий, як майже усі каштани в Європі. Ми це в школі вивчали.

— Послухаймо, — сказав службовець банку.

Хлопчик почав бити по штакетах своєю лінійкою. Вираз його обличчя став напруженим, майже болісним. Він грав то на тій, то на тій штакетині, проминаю котурсь одну або п'ять ураз, наче добиваючись якогось особливого інтервалу.

Та службовець чув одну й ту саму трохи приглушену ноту: дзень, дзень, дзень...

— Чуєте? — спітав хлопчик. — Каштан хворий, але він не сумує, бо пташки ще роблять гнізда в його гіллі. Зрозуміло?

Проте службовець чув тільки оте приглушене, одноманітне: «дзень-дзень-дзень...»

— Отож, — мовив хлопчик, — пісня не повинна кінчатися низькою нотою, як похоронний подзвін, кінцева нота має бути дзвінка й висока.

«Дзень, дзень», — лунало у вухах службовця банку.

Тепер він зрозумів, чому тоді старий син'йор так сердито виляяв його. Вуха дорослих вже не здатні почути музику, що ця дитина видобуває зі штакет лінійкою та своєю живою уявою.

— Вам сподобалося? — запитав хлопчик.

— Дуже, — сказав службовець банку. Він не хотів розчаровувати малого. На дзвіниці пробило п'яту годину.

— Мені вже пора додому, попоїсти чогось, — заквапився хлопчик. — На все добре.

— Бувай, — сказав службовець банку. І ще кілька хвилин лишався на містці, дивлячись на каштан. При західні сонце вигравало золотом у його листі.

ЖИТТЯ, ПРИСВЯЧЕНЕ ЕТОЛОГІЇ

Коли я прийшов узяти інтер'ю в професора Бергмана з університету, що в шведському місті Упсала, той якраз сидів за столиком одного флорентійського кафе просто неба, звідки було напрочуд добре видно славетну дзвіницю Джотто.

— Прошу, сідайте, — люб'язно запросив він мене, відставляючи свій кухоль з пивом, — і пропрачте, що приймаю вас на вулиці. Поговорити тут буде неділко під такий гуркіт транспорту, але ж ви самі розумієте, що в робочі години я не можу залишити свого спостереженого пункту.

Я запевнив професора, що столик мені цілком підходить, вуличний гуркіт не заважає, а пиво тут просто чудове. Я коротко повторив йому вже сказане по телефону. Мовляв, цікавість широкої публіки до його незвичайної діяльності, без перебільшення, революційних за своїм змістом наукових досліджень цілком пояснюють мій сьогоднішній візит як журналіста...

— Дякую, — сказав професор Бергман. — Сподіваюся, мені заплатять за інтер'ю?

— Двадцять сім тисяч доларів вас вшантовує?

— Підрахуйте мені, скільки це буде у шведських кронах... Я згоден. Проте, між іншим, а чому саме двадцять сім?

— Сьогодні двадцять сьоме число, — ламкоючи пояснив я.

— Я й забув. О'кей, як кажуть у нас у Швеції! Що вас насамперед цікавить?

— Розповідайте від початку, професоре.

— Початок припадає на тисяча дев'ятсот п'ятдесят сьомий рік. Мені було тоді тринадцять років, і я дуже любив котів. І от якось я прочитав у газеті, що серед багатьох інших існує на світі професія етолога, тобто науковця, який досліджує звички та поведінку тварин. Коли стану дорослим, вирішив я, піду в етологи і вивчатиму поведінку котів.

— І ви здійснили цей намір?

— Авжеж. Я закінчив Упсальський університет, і нині викладаю там порівняльну багатоаспектиу етологію...

— У якому розумінні, багатоаспектну?

— Як свідчить саме слово, у багатьох розуміннях. Як тільки мені вручили диплом, я зrozпочав вивчення цих маленьких, граціозних створінь, яких шанивали ще в глибоку давнину. А чи знаєте ви, що пророк Магомет, боячись розбудити кота, який спав на полі його коштовного плаща, звелів відняти цю полу? (Дивіться «Длюстрована енциклопедія тварин», видавництво Фельтрінел.

лі, том другий, сторінка двадцять четверта.)

— Так, я це знаю, воно навіть вертілося в мене на кіччику язика, та ви випередили мене.

— А чи знаєте ви, що в середні віки кота вважали загадковим і таємничим створінням, обдарованим відомською, а то й диявольською силою?

— З цим розділом я мало знайомий, професоре.

— Шкода. Вас шкода, звичайно. Отож я нагледів собі одного кота, що жив по сусіству, й почав уважно стежити за ним. Кожен учений починає зі спостережень. Ale той кіт страшенно любив мандрувати, причому дуже небезпечною шляхами. Мені доводилося гасати за ним по найтемніших підвалах, де він ловив мишів, або видиратися на дахи, де він, очевидчаки, збирався хапати на льоту горобців. Ночі у Швеції холодні й дощові. Після двох чи трьох сеансів на даху я нажив собі бронхіт, і це було для мене щастям.

— Переїрошу, ви хотіли сказати «нешастям»?

— Щастям, юначе, щастям. Бо, лежачи в лікарні, я познайомився з медичною, сестрою, — шведкою, звичайно, оскільки йдеється про шведську лікарню, — яка одним своїм поглядом могла вилікувати найтяжчий параліч. То була любов з першого погляду і взаємна, а ще більше вона зміцніла, коли за кілька тижнів мені довелось повернутися до цієї лініки з приводу кількох переломів, які я дістав, звалившись з іншого даху.

— Ви знову стежили за котом?

— Почасти. Я видерся туди також, щоб посигналити моїй сестрі милосердя. То був дах будинку, що стояв якраз напроти клініки. Коротше кажучи, мн з нею одружилися і були раді-радісні.

— Дружина ваша теж цікавиться етологією?

— Ще й як цікавиться! Саме вона умовила мене облишити котів і зосередитися на іншому об'єкті, з менш акробатичними звичками. Я попросив, щоб вона сама обрала такий об'єкт. Добре поміркувавши, вона сказала мені, що куди доцільніше зайнятися ялинами, ніж котами. Вам відомо, що етологія вивчає також звички та поведінку рослин?

— Я згадувався про це, але мовчав зі страху помилитися. Нам, журналістам, властива певна соромливість...

— Ми з дружиною поїхали до Швеції, де університет найняв для нас будиночок-шале серед гір. Я ще не сказав вам, що з самого початку мої дослідження фінансує наш достославний Атенеум? Адміністрація також придбала для нас два чудові шезлонги, які ми поставили в затінку і до того ж у захистку од північного вітру, навпроти двох розійшених екземплярів ялин заввишки в сорок метрів і три сантиметри, зі стовбурами, вкритими, як і належить, попелястою, порепаною корою. Гілки були підіймаки горизонтальні, кільчасті. Досить пласкі голки трохи звужувались до че-

решків, були затуплені на кінчиках (щоб не кололися), а на їхній нижній поверхні проступали дві білі лінії, охоплюючи з обох боків прожилки. За нашими тривалими спостереженнями (не без допомоги свіжого пива), плоди тих дерев являють собою шишки у вертикальній позиції, циліндрично-довгастої форми, завдовжки десь сантиметрів п'ятнадцять у день (уночі, на жаль, ми не могли за ними простежити), покріті лускою, що облітає, і з трикутними крилатими насінниками. Розумієте? Крилатими! Чудеса.

— Та ще й трикутними...

— Саме так. У Швеції ми затрималися на сім місяців, зуживши три пари шезлонгів і чимало ящиків пива. Моя дружина, проте, поступово дійшла висновку, що життя наше надто сидяче. Її закортіло подорожувати. Ми подалися до Африки досліджувати баобаб, крони якого мала в діаметрі п'ятдесят метрів, отже, не було потреби непокоїти себе пересуванням шезлонгів протягом дня, щоб, бува, не дістати сонячного удару. Ви ж знаєте, яке то сонце в тропіках. Із Швеції нам регулярно надсилали шезлонги й пиво. Але тамтешні клімат виявився шкідливим для моєї дружини. Знаєте, повітря в савані... А потім ще комахи, які падали в пиво й тонули там... Отож невдовзі моїй дружині знову захотілось до Європи. Власне кажучи, це завдає їй я зробив своє найфундаментальніше відкриття, перед яким мої попередні експерименти здаються тільки навчально-тренувальними вправами, як ото гами для тих, хто вчиться грati на фортепіано. Я міркував так: якщо етолог може знаходити свій об'єкт не лише в тваринному світі, а й у світі рослин, не втрачаючи ані на йому своєї корисності, то, мабуть, вона може активно втурчатися і в інші сфери, обираючи для вивчення не тільки менш акробатичні і стресонебезпечні об'єкти, ніж, скажімо, коти, а й такі, що не приваблюють хмарі тропічних комах, як-от баобаб.

— I тоді вам спало на думку дослідити звички і поведінку дзвінниці Джотто?

— Атож, саме тоді. Йдеться, звичайно, про серйозне наукове дослідження, яке фінансує Упсальський університет і якому сприяє його величність король Швеції.

— Чи не розповісте ви мені докладніше про це дослідження?

— По-перше, надзвичайно важливо, щоб об'єкт не згадувався, що його спостерігають. Якщо йдеється про тварин, то дослідник буде в лісі курінь і вдає з себе мандрівника на привалі. У випадку з деревами вченій має поводитися як турист на прогулянці або екскурсії, що зупинився в затінку подихати свіжим повітрям. Усе треба робити так, щоб захопити об'єкт у його найприроднішій поведінці, ви розумієте? Маючи справу із дзвінницею Джотто, я визнав за доцільне вдати з себе клієнта цього кафе, де таке чудове пиво і такі зручні крісла.

Отут я сиджу. Дзвінниця ні про що не здогадується, а я пильно стежу за нею. Для контролю своїх спостережень я ще й прибав гарний путівник по Флоренції.

— Дуже цікаво. Як я розумію, це вперше в історії науки етолог вирішив зайнятися вивченням поведінки дзвінниць?

— Саме так, синьйоре, уперше. Після загальних спостережень учений переходить до експерименту. Як вам відомо, досить, наприклад, змінити чайці колір шпір'я навколо ока, й інші представники цього ж виду вже не визнаватимуть її за свою. Отож я ставлю питання так: якщо ми перефарбуємо дзвінницю навколо верхнього отвору, то чи інші дзвінниці вважатимуть дзвінницю Джотто представником свого сімейства?

— Надзвичайно цікаво! І які ж наслідки експерименту?

— Ніяких. Бо його так і не здійснило. Мер не дозволив перефарбувати вказану ділянку. А ще кажуть, ніби комуністи сприяють наукам... Та нічого не вдієш. Тоді я перешов (розумієте, це тільки так говориться «перешов», а насправді я постійно перебуваю тут і п'ю пиво) до вивчення ігор. Візьмімо тварин, для них гра — життєва необхідність. Тільки через гру кошена навчається ловити мишій, тигриця — ласувати мисливцями, а скorpion — разити ворогів своїм отруйним хвостом.

— Вибачайте, професоре, чи не хочете ви сказати, що дзвінниця Джотто теж... грається? Ловить мишій?

— Здається, кілька мишій вона таки спіймала. Вони там бігають у ній, як розповів мені один паламар. На жаль, дзвінниця Джотто стара — ви ж бо знаєте, їй уже чимало століть. Може, вона й гралася у дитинстві — тоді, мабуть, і спіймала мишій, чи її нащадки бігають десь у комірчині під сходами. Але тепер вона вже не грається. Принаймні в такий спосіб. Проте й старі люблять деякі ігри, хіба не так? Вони грають у карти, у доміно, в лото. Чи дзвінниця Джотто схильна до подібних розваг? А може, вона розкладає пасьянс? Розгадує кросворди?..

Професор Бергман дивився на мене так, начебто чекав відповіді на свої запитання. Щоб уникнути цього допиту, я став прішлювати сигарету. Та він уже вів далі, говорячи ніби сам до себе:

— Я це неодмінно з'ясую. Нехай мені доведеться просидіти у Флоренції років десять, певна річ, коштом Упсалського університету, а я таки з'ясую, які ігри скрашують величну старість цього видатного архітектурного твору. А далі я зайдусь вивченням її поведінки щодо розмноження. Такі дослідження чи не найважливіші для етології.

— Бояуся, я не зовсім вас розумію...

— От, скажімо, світлячок. Він удає з себе палахкоточу лампочку, щоб подавати сигнали світлячкам іншої статі. Койот, який вис на місяць, шукає собі подругу. Самиця метелика сатурия павонія поширює такий запах, що метелик-самець відчуває його на відстані кілометра...

— То, може, й дзвінниця Джотто поширює якийсь запах?

— В цьому, юначе, я ще не дуже впевнений. Але я веду спостереження, тримаю носа за вітром, роздуваю ніздри, постійно напружує нюх. Настане день, коли дзвінниця поширити запах, і він мене не обміне. А поки що з допомогою спеціальних фонограм я ретельно реєструю ті сигнали, які дзвінниця щодня поєде своїми дзвонами.

— Щоб привабити дзвінницю протилежної статі?

— Хвилину, юначе, не забігаймо вперед. Чому співає слово? Не тільки для того, щоб привабити самицю, але й щоб утвердити своє право на певну територію. Це називається «територіальною поведінкою».

— Розумне обличчя професора Бергмана осяяла скуча нордична усмішка.

— Ви, певне, помічали, яка війна дзвонів точиться в небі Флоренції. Кожен дзвін співає, щоб дозвести своє право на володіння певною територією.

Та в повітрі немає кордонів і перешкод, що їх не зуміли б подолати звукові хвилі. Тому сигнали окремих дзвонів стикаються, зливаються в одну мелодію і створюють контрапункт. Зі

своєго спостережного пункту я розпізнав голоси двадцяти семи дзвонів, які розподіляються в інтервалі двадцяти чотирьох нот натуральної гами. Уявіть собі, що ми почули б, якби змогли усунути всі інші джерела шуму. Отоді ми напевне дістали б змогу розшифрувати мову цих повідомлень.

— Професор замовк на мить і посміхнувся вже щедріше. Тоді провадив:

— Може, одного дня нам пощастиє виявити в цьому концерті дзвонів один з аспектів суспільної взаємодопомоги. Знаєте, що я маю на увазі? Пригадайте дельфінів. Коли дельфіни поранено, товариші виштовхують його на поверхню моря, щоб він міг дихати. А в чому проявляється взаємодопомога в мікросоціумі дзвінниць Флоренції?

— Справді, в чому, професоре?

— Якщо одну з них поранено або вона тяжко захворіє, може, інші дзвінниці підтримують і лікують її звуковими хвилями. Таким хвильям усе під силу. Чи вам відомо, що вони можуть смажити яечину?

Я пустив його запитання повз вуха і сам у свою чергу запитав:

— А що ваша дружина, професоре?

— З нею все гаразд, дякую.

— Чи бере вона участь у ваших дослідженнях?

— Спітайте в неї самої. вона он там, далі.

«Далі», тобто на протилежному боці площини, було ще одне кафе зі столиками просто неба. За одним із них сиділа молода синьйора, безумовно шведка, яка привітно помахала нам рукою.

— У мене іша програма, — усміхнувшись, сказала вона, коли я підійшов, відрекомендувався і мені принесли холодний чай. — Фінансус мої дослідження інший університет — Гетеборзький. Я вивчаю поведінку етологів, які вивчають поведінку дзвінниць.

— То, крім вашого чоловіка, є їй інші?

— Та ці, тільки він один. Більше й не треба. Я вважаю це своє дослідження надзвичайно цікавим і працювати так — одне задоволення. Я сиджу тут, п'юча холодний чай і роблю нотатки.

Вона показала мені свій останній запис: «Десята година: професор п'є пиво. Десята година тридцять хвилин: професор запалює сигарету. Одинадцята година: професор починає другий кухоль пива. Одинадцята година тридцять хвилин: закурює другу сигарету».

— А він знає, що його спостерігають?

— Е ні, бо таке спостереження нічого б не важило. Звичайно, він про це й гадки не має. Само собою, він мене ні-

коли не запитує, що я роблю, — він дуже стриманий чоловік. А зараз, з нашого дозволу, я піду. Мій робочий день закінчується рівно о першій. Удень — відпочинок, прогулянка або кіно, увечері — ресторан або нічний клуб. Облиште, плачуй я. Власне, не я, а Гетеборзький університет. На все добре.

Цікаво, чи знайдеться університет, що погодиться фінансувати мене, якщо я запропоную дослідження на тему: «Поведінка дружин етологів, що вивчають поведінку чоловіків, які спостерігають поведінку дзвінниць»?

З італійської переклада
Людмила ШАРІНОВА

Малюнки Тетяни Малишевської